

František Josef Studnička (1836–1903)

Martina Němcová

Úvodní slovo

In: Martina Němcová (author): František Josef Studnička (1836–1903). (Czech). Praha: Prometheus, 1998. pp. 3–6.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401626>

Terms of use:

© Němcová, Martina

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

ÚVODNÍ SLOVO

Tato monografie je věnována životu a dílu Františka Josefa Studničky (1836–1903), profesora matematiky na pražské technice, pražské a české univerzitě. Současně je poměrně obsáhlou studií, která snad přispěje k podrobnějšímu pohledu na vývoj české matematiky a stav české matematické obce ve druhé polovině 19. století a na přelomu 19. a 20. století.

František Josef Studnička byl významnou osobností českého vědeckého i kulturního života druhé poloviny minulého století. Byl všestranný, měl nesmírně široké zájmy, od matematiky přes fyziku, astronomii a meteorologii až k historii a popularizaci vědy. Původně se chtěl zabývat experimentální fyzikou, k tomuto cíli směřoval již v době svého studia na vídeňské univerzitě. Již tehdy pociťoval příslušnost k vědeckým kruhům; ve Vídni a později i v Českých Budějovicích se začal s velkým nasazením odborně i organizačně angažovat ve vědeckých společnostech a spolcích, intenzivně se snažil popularizovat vědu, šířit vzdělanost a přírodovědné poznatky. Těmto aktivitám se vytrvale věnoval po celý život.

V roce 1864 Studnička usiloval o místo asistenta experimentální fyziky pražské univerzity, shoda náhod ho však přivedla na místo docenta matematiky pražské polytechniky, kde se o dva roky později stal řádným profesorem matematiky. Byl postaven před obtížný a nevděčný úkol – vést matematické přednášky v češtině a sepsat první české vysokoškolské učebnice základního matematického kursu pro posluchače polytechniky. Na tomto úkolu začal pracovat s obrovským nasazením. Reagoval tak na vzdělávací potřeby polytechniky, i na trendy šedesátých let minulého století související s rozvojem národní vědy; podstatně přispěl k rozšíření české vysokoškolské výuky a k tvorbě české matematické literatury. Nevzdal se ani svých popularizačních aktivit ani činností ve vědeckých a odborných společnostech. Během svého sedmiletého působení na polytechnice sepsal sedm učebnic, dvě populární knížky z astronomie a fyziky, pět matematických článků a řadu popularizačních prací.

V roce 1871 byl jmenován řádným profesorem matematiky s českou vyučovací řečí na pražské univerzitě, kde působil až do roku 1882, kdy byla pražská univerzita rozdělena na univerzitu českou a německou. V letech 1872–1881 byl redaktorem *Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky*, od roku 1872 do roku 1888 řídil dešťoměrný výzkum Čech, dlouhá léta měřil srážky na své vlastní meteorologické stanici v Černé ulici v Praze atd. V letech 1871–1882 vydal šest matematických učebnic, čtyři populární knížky, dvě učebnice astronomie a geografie, jednu historickou monografii, sedm dešťoměrných zpráv a několik desítek drobných článků a prací z matematiky, fyziky i astronomie.

Roku 1882 se Studnička stal jediným řádným profesorem matematiky na české univerzitě a tento stav v podstatě trval až do jeho smrti v roce 1903. Zapojil se do organizování veškeré výuky české filozofické fakulty, především přednášek z matematiky, vedl matematický seminář a proseminář. Byl prvním děkanem české filozofické fakulty, v roce 1888/89 byl rektorem české univerzity. Pokračoval ve všech aktivitách, sepisoval další učebnice, psal odborné práce z teorie determinantů, metodické a populární články a knížечky, přednášel, organizoval odbornou činnost v řadě spolků, měřil srážky, pracoval v redakci *Ottova slovníku naučného* atd. V době svého působení na české univerzitě sepsal šest matematických učebnic, tři učebnice geografie, astronomie a kartografie, sedm dešťoměrných zpráv a jednu monografii věnovanou měření srážek, jedenáct historických pojednání a litografií, třináct populárních knížek a více než sto článků, článkučků a fejetonů.

Tato monografie má deset kapitol, faktografické a obrazové přílohy. Dvě úvodní kapitoly mají výrazný biografický charakter. První je věnována Studničkově rodině, zejména životům Studničkova otce Františka Xavera – venkovského učitele, bratra Aloise – středoškolského učitele a nesmírně pracovitého a aktivního člověka, a syna Františka Karla – profesora Masarykovy a Karlovy univerzity, akademika, významného biologa, histologa, embryologa a cytologa. Druhá kapitola podává podrobný popis životních osudů Františka Josefa Studničky; této kapitole předchází stručný přehled Studničkových základních životních dat.

Další dvě kapitoly jsou věnovány Studničkově odborné činnosti v matematice, jeho pracím, které zasvětil determinantům a kvaternionům. O determinantech Studnička publikoval více než 60 prací; jeho výzkumné snahy na tomto poli mohly být tedy popsány jen souhrnně. O kvaternionech uveřejnil 10 prací; jejich podrobný rozbor podává jasný obraz o hloubce a úrovni Studničkovy matematické práce.

Obsáhlá pátá kapitola je věnována učebnicím, které Studnička napsal pro vysokoškolské i středoškolské studium matematiky. Doplněna je krátkým přehledem matematických termínů, které ve svých učebnicích užíval a které uváděl do naší matematické literatury. Šestá kapitola pojednává o matematickém semináři a prosemináři, které Studnička na české univerzitě založil a na jejichž vedení se dlouhá léta podílel.

V sedmé kapitole jsou popsány a zhodnoceny veškeré Studničkovy aktivity v meteorologii, v osmé jeho popularizační činnost v astronomii.

Devátá kapitola je věnována Studničkovým publikacím, které se týkají historie vědy, fyziky, biologie, školství a vzdělávání, a článkům, které byly sepsány pro *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky*, desátá kapitola popisuje Studničkovu rozsáhlou činnost ve společnostech, spolcích a klubech. Následuje krátké závěrečné hodnocení Studničkovy osobnosti a jeho přínosu pro českou matematiku.

V závěru monografie je uvedeno několik více či méně rozsáhlých faktografických příloh: podrobný seznam Studničkových publikací s odkazy na recenze a referativní časopisy, seznam jeho zveřejněných recenzí, přehled jeho pedagogické činnosti, seznam doktorských disertací, které posuzoval, a seznam jeho korespondence. Práce je doplněna obrazovou přílohou.

Tato monografie vznikla rozšířením mé disertace, na které jsem pracovala během svého postgraduálního studia na Matematicko-fyzikální fakultě UK v letech 1994–1997. Při jejím sepisování jsem čerpala inspiraci z monografie **Eduard Weyr (1852–1903)**, která vyšla roku 1995 v Praze v nakladatelství Prometheus. Jsem přesvědčena, že monografie **František Josef Studnička (1836–1903)**, **Eduard Weyr (1852–1903)** a **Jan Vilém Pexider (1874–1914)** (Prometheus 1997) dávají velmi podrobný pohled na „matematické dění“ na pražské univerzitě v letech 1871–1882 a na české univerzitě od roku 1882 do roku 1903.

Děkuji všem, kteří se mnou v uplynulých třech letech o životě a díle Františka Josefa Studničky diskutovali. Z těchto rozhovorů vyplynula řada cenných podnětů pro moji disertační práci i pro tuto monografii. Velký dík za obětavou pomoc, povzbuzení a všestrannou inspiraci patří zejména mému školiteli, doc. RNDr. Jindřichu Bečvářovi, CSc., oběma oponentům mé disertační práce, doc. Ing. Ivanu Štollovi, CSc., a doc. RNDr. Štefanu Schwabikovi, DrSc., s nimiž jsem navíc podrobně konzultovala kapitolu o učebnicích a který pomohl i s přípravou obrazové části této monografie, dále doc. RNDr. Eduardu Fuchsovi, CSc., a RNDr. Ivanu Saxlovi, DrSc., kteří velmi pečlivě pročetli text; jejich připomínky přispěly mimo jiné k závěrečným úpravám koncepce celé monografie a k odstranění drobných nedopatření. Děkuji také doc. RNDr. Janu Munzarovi, CSc., a RNDr. Ireně Seidlerové, CSc., s nimiž jsem konzultovala kapitoly o meteorologii a matematickém semináři.

Rovněž děkuji pracovníkům archivů a knihoven, kteří mi pomáhali při pátrání po archivních materiálech a literatuře. Při práci byly využity materiály z následujících institucí: Archiv univerzity Karlovy, Archiv ČVUT, Ústřední archiv AV ČR, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Archiv hlavního města Prahy, Státní ústřední archiv v Praze, Archiv České pojišťovny v Praze, Archiv psychiatrické kliniky v Praze Kateřinkách, Státní oblastní archiv v Jindřichově Hradci, Státní oblastní archiv v Třeboni, Okresní archiv v Táboře, Okresní archiv v Českých Budějovicích, Okresní archiv v Jindřichově Hradci, Archiv Masarykovy univerzity v Brně, Státní archiv ve Vídni, Archiv vídeňské univerzity, Archiv geografické společnosti ve Vídni, Archiv a knihovna

rakouské akademie věd ve Vídni, Muzeum v Jindřichově Hradci, Husitské muzeum v Táboře, Muzeum v Českých Budějovicích, Národní muzeum v Praze, Průmyslové muzeum Vojty Náprstka v Praze, Knihovna MFF UK, Knihovna MÚ AV ČR, Základní knihovna AV ČR, Národní knihovna v Praze, Státní technická knihovna v Praze, Knihovna národního muzea, Národní knihovna ve Vídni, Knihovna geografického institutu vídeňské univerzity, Knihovna fyzikálního ústavu vídeňské univerzity, Knihovna gymnázia v Jindřichově Hradci, Knihovna J. A. Komenského v Praze aj.

Za cenné informace a zapůjčení rodinných materiálů velice děkuji paní Taťaně Týrové z Prahy, paní Olze Studničkové a paní Naděždě Malčíkové z Brna.

Martina Němcová